

Dace Apine
Artūrs Bāliņš
Jānis Krūmiņš
Vadims Mantrovs
Laura Rozenberga
Veronika Sajadova
Dace Šulmane
Ieva Viļuma

Veimāras konstitūcija – Latvijas Republikas Satversmes pamatakmens

I. Ievads

II. Politiskā un vēsturiskā situācija Latvijā un Vācijā konstitūcijas tapšanas periodā

III. Veimāras konstitūcijas kā Latvijas Republikas Satversmes parauga izvēles pamatojums

IV. Satversmes izstrādes process Veimāras konstitūcijas ideju gaismā

V. Satversmes teksts - Veimāras konstitūcijas attāla kopija.

VI. Secinājumi

I. Ievads

Literatūrā pausti viedokļi, ka Satversmes – Latvijas Republikas konstitūcijas – pamatā ir Vācijas Republikas 1919.gada konstitūcija (turpmāk tekstā arī - Veimāras konstitūcija). Veimāras konstitūcija tika pieņemta 1919.gada 31.jūlijā, un stājās spēkā 1919.gada 11.augustā.

Tiesību zinātnieks G.Zemrībo norāda, ka “[n]av šaubu, ka Satversme ir demokrātiska konstitūcija, kas izstrādāta Eiropā 20. gadsimta sākumā valdošo ideju garā. *To izstrādājot, tika izmantota gan tā laika Vācijas konstitūcija (t.s. Veimāras konstitūcija), gan Vācijas atsevišķu pavalstu konstitūcijas, Francijas konstitūcija un dažas citas*”¹. Prof. A.Endziņš norāda, ka “Satversmes autori, arī runājot Satversmes Sapulces sēdēs, ir atsaukušies uz ārvalstu pieredzi, piemēram, Francijas Republiku, *Veimāras Republiku*”². Savukārt prof. J.Bojārs³ un prof. J.Rozenfelds⁴ pauduši uzskatu, ka Latvija ir “*Veimāras tipa konstitūcija*”. Līdzīgu viedokli pauduši atsevišķi politiķi, piemēram, I.Kreituse, uzskatot, ka “[g]alu galā, Satversmi veidojot, *par paraugu tika ņemtas tā laika demokrātiskākās konstitūcijas - Veimāras Republikas, arī Francijas*”⁵, vai I.Ķezbers norādot, ka, “*Latvijas Satversme, kura, kā mēs zinām, ir dvīņumāsa Veimāras Republikas un tā laika Francijas Konstitūcijai*”⁶. Arī politologs J.Ikstens pieturas pie līdzīga

¹ Zemrībo G. Vai Latvijai vajadzīga jauna Satversme. Latvijas Vēstnesis, pielikums Jurista vārds, 22.05.2001., Nr.15 (208). Līdzīgu viedokli šis autors paudis iepriekš (Zemrībo G. Kurp eji, Latvijas Republika? Latvijas Vēstnesis, pielikums Jurista vārds, 13.08.1998. Nr.233/234 (1294/1295)).

² Endziņš A. Eiropas Konstitūcijas līgums un Latvijas Republikas Satversme. Latvijas Vēstnesis, pielikums Jurista vārds, 12.10.2004., Nr.39 (344).

³ Bojārs J. Kāda būs Satversmes jaunā redakcija. <http://web30.deac.lv/index.php/print.php?id=3430> (aplūkots 09.05.2007.)

⁴ http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/Steno_2005-12-0103.rtf (aplūkots 09.05.2007.)

⁵ Kreituse I. Klasisks Latvijas modelis. Latvijas Vēstnesis, 18.08.2006.

⁶ http://www.saeima.lv/steno/st_96/st2202.html (aplūkots 09.05.2007.)

viedokļa, jo “*Satversme tika veidota pēc Veimāras konstitūcijas principiem, papildinot tos ar idejām no Šveices Konfederācijas pamatlikuma*”⁷.

Ne tikai mūsdienu zinātnieki pauduši šādu viedokli, tas bijis populārs uzskats arī 20.gadsimta pirmajā pusē. K.Vanags norāda, ka „*Satversme, Latvijas tautas pašnoteikšanās un suverenitātes tiesību juridiskais pamatojums, izstrādāta pēc rietumvalstu satversmju paraugiem, ar parlamentāro sistēmu uz politisko partiju bāzes, cieši ievērojot republikānisma, demokrātisma un parlamentārisma principus. To īpaši ietekmējusi Vācijas Republikas 1919.gada 11.augusta, tā saucamā Veimāras satversme, daži tās panti pārņemti pat burtiskā tulkojumā.*”⁸

Kaut gan šo autoru viedokļi apstiprina tēzi, ka Satversme ir veidota uz Veimāras konstitūcijas bāzes, taču tie nesatur pamatojumu vai atsaušanos uz citu autoru pamatotiem viedokļiem par Veimāras konstitūciju kā paraugu Satversmes projektam, uzskatot, ka šis jautājums ir acīmredzams un neprasa pamatojumu. Taču šī darba autori uzskata par nepieciešamu kritiski vērtēt tēzi par Veimāras konstitūciju kā Satversmes paraugu un meklēt pamatojumu šādas tēzes pastāvēšanai.

II. Politiskā un vēsturiskā situācija Latvijā un Vācijā konstitūciju izstrādes periodā

Lai analizētu Latvijas un Veimāras konstitūcijas, ir nepieciešams iezīmēt to politisko situāciju, kādā valstis to tapšanas laikā atradās. Pētot vēsturisko un politisko Latvijas un Vācijas situāciju, raksta autori secināja, ka abu jauno valstu tapšanas gaitā ir vērojamas paralēles, kā arī ļoti cieša vēsturiska saistība:

1. Latvija un Vācija tapa neplānoti ātri

Latvijā salīdzinoši īsā laikā izkristalizējās doma par neatkarīgu Latvijas valsti, kā arī tika veikti nepieciešamie priekšdarbi tās nodibināšanai. Latviešu nacionāldemokrātiskā partija sākumā neprasīja Latvijas pilnīgu atdalīšanos no Krievijas, bet tikai plašu politisko autonomiju. Vācijai bija pašai tik daudz problēmu, ka tai nebija laika domāt par Baltiju, un 1918.gada 22.septembrī Vācijas ķeizars Vilhelms II pasludināja Baltiju par brīvu un patstāvīgu apgabalu. Līdz Latvijas neatkarības pasludināšanai bija jāgaida vien nepilni 2 mēneši. Vācijas situācijā līdz pat pēdējai kara dienai monarhijas nomainīšana ar republiku Vācijas politikā nebija aktuāla tēma. Vācijas Republikas izveides pamats bija risinājums ķeizarkās Vācijas sakāves radīto smago seku pārvarēšanai - kā uzspiesta izvēle no uzvarētājvalstīm. 1918.gada 28.oktobrī stājās spēkā abi likumi „par valsts konstitūcijas grozījumiem”. Modificējot dažus 1871.gadā pieņemtās Bismarka valsts konstitūcijas paragrāfus, Vācija sākotnēji kļuva par parlamentāru monarhiju.

⁷ Ikstens J. <http://www.politics.lv/satvars/3.1/1.htm>. (aplūkots 10.05.2007.)

⁸ Vanags K. Latvijas valsts Satversme. Valka: „L.Rumaka apgāds”, 1948. Pārspiests Rīga: „Taurus”, 1990, 7. lpp.

2. Latvijas valstiskuma izveidi sekmē politiskais haoss Vācijā

1918.gadā latviešu jaunie politiskie spēki 19.oktobrī nodeva Vācijas kancleram princim Maksim iesniegumu, kurā norādīta stingrā apņēmība panākt Latvijas valsts neatkarību. Maksis uz vēstuli neatbildēja, jo 3.novembrī Vācijā sākās revolūcija. Vienīgā reakcija bija 15.novembrī -A.Vinningu iecēla par vācu ģenerālpilnvaroto Baltijas zemēs, vedot sarunas par latviešu un igauņu neatkarību. Vācijā revolūcija iekšpolitikā radīja milzīgu apjukumu - līdz ar to tika piedāvātas nākotnes vīzijas, sākot no padomju režīma līdz liberālismam...

3. Latvijai un Vācijai ir līdzīgi valsts iekārtas izstrādes etapi

„Priekšparlamenta” izveide. Latvijā burtiski dažu nedēļu laikā Demokrātiskajam Blokam (kam bija plaši sakari ar Vācijas parlamentu) izveidojās stabila ideja par priekšparlamenta – Latvijas Tautas padomes – izveidi. Tās pirmajā sēdē 17.novembrī pieņēma rezolūciju, ka līdz Satversmes sapulces sasaukšanai suverēnā vara pieder Latvijas Tautas padomei (Ministru prezidents - K.Ulmanis). Pagaidu valdība pievērsa lielu uzmanību attiecībām ar Vāciju, kam Latvijā joprojām piederēja faktiskā vara.⁹ Vācijā bija izveidota Tautas pilnvaroto padome.

Īpašas institūcijas ievēlēšana konstitūcijas izstrādei. Vācijā 1918.gada 29.novembrī Tautas pilnvaroto padome pieņēma vēlēšanu likumu par konstitūciju izstrādājošas Nacionālās sapulces vēlēšanām (proporcionāla vēlēšanu sistēma, sievietēm ir aktīvās un pasīvās vēlēšanu tiesības). 1919.gada 6.februārī Veimārā tika atklāta Nacionālā sapulce (citos avotos arī Vācijas Nacionālā Asambleja), lai izstrādātu jaunu Vācijas konstitūciju. Nacionālā sapulce jau 1919.gada 8.februārī ātri un bez diskusijām pieņēma „Likumu par pagaidu valsts varu” (sastāvēja no 10 pantiem). Šis īsais likums faktiski kļuva par pamatakmeni vēlākai valsts konstitucionālajai uzbūvei.

Latvijā 1919.gada 19.augustā Tautas padome pieņēma „Likumu par Satversmes sapulces vēlēšanām” (proporcionālas, bez procentu barjerām, sievietēm - vēlēšanu tiesības un citi būtiski nosacījumi). Latvijā Satversmes sapulces vēlēšanas notika 1920.gada 17. - 18. aprīlī, un jau 1.maijā tā sanāca uz pirmo sapulci. 1920.gada 27.maijā Satversmes Sapulce pieņēma Satversmes komisijas izstrādātos pirmos Latvijas konstitucionālos aktus – „Deklarācija par Latvijas valsti” un „Latvijas valsts iekārtas pagaidu noteikumi”.

Vācijas Nacionālās sapulces ietvaros tika izveidota Konstitūcijas komiteja. Konstitūcijas projektu izstrādāja jurists Hugo Preiss, kurš bija arī politiķis ar liberāliem uzskatiem. Pirmo konstitūcijas projektu Preiss bija izstrādājis jau 1918.gada decembra beigās. Tā apspriedē bija piedalījies arī Makss Vēbers.¹⁰ Konstitūcijas projektu 1919.gada februārī iesniedza Nacionālajai Sapulcei apspriešanai, kurā visaktīvāk viedokļus izteica tieši Konstitūcijas komiteja - 28 amatpersonu sastāvā.

⁹ Latvijas vēsture 20.gadsimts. Rīga: „Jumava”, 2005, 110.lpp

¹⁰ Kolbs E. Veimāras republika. Rīga: „Latvijas Akadēmiskā bibliotēka”, 1997, 21.lpp

Arī Satversmes sapulces vienā no pirmajām sēdēm 1920.gada 5.maijā ievēlēja parlamentārajam darbam nepieciešamās komisijas, no kurām svarīgākā bija Satversmes komisija, kā arī Agrārlietu komisija.¹¹

4. Latvijā un Vācijā ir līdzīga politisko partiju pārstāvniecība.

Satversmes sapulces vēlēšanās Latvijas Sociāldemokrātiskā strādnieku partija ieguva 38,7% balsu, pārējās tika atdotas pilsoniskajām partijām un mazākumtautības pārstāvošajām partijām. Vācijā 1919.gada 19.janvāra Nacionālās sapulces vēlēšanās Vācijas Sociāldemokrātiskā partija ieguva 37,9 % balsu, Vācijas Neatkarīgā Sociāldemokrātiskā partija (VNSDP) - 7,6%, partija Centrs - 19,7%, Vācijas demokrātiskā partija -18,5%.

Šie rezultāti nozīmēja, ka abu konstitūciju izstrādē bija jārod kompromiss starp sociāldemokrātiem un pilsoniskajiem demokrātiem. Īpaši labi to pierāda plašās diskusijas gan Vācijā, gan Latvijā par Valsts prezidenta institūtu un pamattiesību sadaļu.

Vācijā, lai radītu pretsvaru „parlamenta absolūtismam”, kas satrauca labējos politiskos spēkus, valsts prezidentam paredzēja plašas pilnvaras. Valsts prezidents, tautas vēlēts, bija neatkarīgs no parlamenta vairākuma. Veimāras konstitūcijas 48.pants, kurā prezidentam bija tiesības izsludināt izņēmuma stāvokli, sākumā netika īpaši ievērots. VNSDP pastāvīgi brīdināja, ka nedrīkst pieļaut prezidentam tik neierobežotu pilnvaru, jo, kā uzskata zinātnieks E.Kolbs, „valsts prezidents bija uztverts kā sava veida „ķeizara aizvietotājs”, un te izpaudās konstitūcijas tēvu neuzticība pilnībā izveidotai parlamentārai sistēmai un partiju valsts demokrātijai”.¹² Konstitūcijā ietverti arī tiešās demokrātijas elementi (tautas griba), lai ierobežotu iespējamo vienpusīgo parlamenta valdīšanu. Konstitūcijas izstrādātāji, atšķirībā no britu parlamentārisma, nevadījās no idejas par parlamenta suverenitāti. Tas bija pamatojams ar topošajā Vācijas Republikā izveidojušos situāciju – sociāldemokrāti nekādā gadījumā nevēlējās pieļaut sociālistu nākšanu pie varas un viņu neierobežotu valdīšanu.

Arī Latvijā Zemnieku savienība uzstāja uz visas tautas vēlētu Valsts prezidentu ar plašām politiskām pilnvarām, bet sociāldemokrāti aizstāvēja principu, ka Valsts prezidentu ievēlē Saeima.¹³ Sociāldemokrāti savu viedokli pamatoja teikdami, ka valsts prezidents idejiski ir monarha mantinieks.¹⁴ Satversmes izstrādātāji vienojās, ka Latvijā nebūs visas tautas vēlēta prezidenta, bet ka Valsts prezidentu vēlēš Saeima.

Īpaši asas diskusijas Vācijā radās par pamattiesību sadaļu (piemēram, Centra partija vēlējās iekļaut pantu par skolu un baznīcu, liberālās partijas pieprasīja paplašināt pamattiesību katalogu), kā rezultātā Veimāras konstitūcijas pamattiesību sadaļā kā kompromisa variantā bija nevis ideju apkopojums, bet gan daudzšķautņainas sabiedrības attēlojums – toreizējo politisko spēku kompromiss. Sociāldemokrāti bija spiesti piekāpties un meklēt kompromisus, jo viņu pozīcijas bija vājinājušās kopš vēlēšanām – Vācijā daudzi rūpniecības strādnieki,

¹¹ Šilde Ā. Pirmā republika. Rīga: „Elpa”, 1993, 227.lpp

¹² Kolbs E., Veimāras republika, Rīga: Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 1997, 22. lpp.

¹³ M. Antonevičs. Satversmes noslēpumi. Lauku Avīze 20.11.1996.

¹⁴ Šilde Ā. Latvijas vēsture. 1914.-1940., Daugava, 1976, 354.lpp.

arodbiedrību darbinieki pievērsās VNSDP, kuru nu jau atbalstīja gan radikālāk noskaņotie, gan tie, kuri kļuva politiski atturīgāki, neatbalstot valdības virzienu.

Izstrādājot Latvijas Republikas Satversmi, Satversmes sapulces Satversmes komisijā tika izstrādāta plaša nodaļa par pilsoņu tiesībām, „kuras pēc Vācijas satversmes parauga, bija domāta kā satversmes otra daļa; bet Satversmes Sapulces plenārsēdē šī Satversmes daļa dažu grūti izlīdzināmu domu starpību dēļ tika noraidīta un Latvijas Republikas Satversme palika bez nodaļas par pilsoņu tiesībām.”¹⁵

III. Veimāras konstitūcijas kā Latvijas Republikas Satversmes parauga izvēles pamatojums

1. Veimāras konstitūcija ir progresīvākā 20.gadsmīta sākuma konstitūcija.

Konstitūcijā atspoguļotās tiesību normas parasti izriet no vēsturiskās situācijas, kādā atrodas tauta konstitūcijas rakstīšanas brīdī, kā arī no iepriekš uzkrāto tiesību klāsta. Tomēr gadījumos, kad revolūcija lielā mērā iznīcinājusi iepriekšējo tiesību sistēmu vai kad jaunradusies valsts darina savu konstitūciju pirmoreiz, konstitūcijas sastādīšanā nevar iztikt vienīgi ar valsts vai tautas iepriekšējo tiesību sistēmu.¹⁶ Šādā situācijā bija nonākusi arī Latvija, Igaunija, Lietuva un citas pēc pirmā pasaules kara nodibinātās jaunās valstis. Tāpēc šajā situācijā loģisks solis ir izmantot citu valstu pieredzi, „jauno valstu satversmes sapulces varēja izlietot dažu vecāko kulturālo valstu demokrātisko konstitūciju paraugus”.¹⁷

Iekšpolitiskā situācija Latvijā Satversmes apspriešanas un pieņemšanas laikā bija labvēlīga, lai valsts iekārtu veidotu atbilstoši tā laika progresīvākajām idejām. Ievērojamais valsts tiesību speciālists profesors Kārlis Dišlers, runājot par šo laiku, norāda, ka plašumā un dziļumā ejošais demokratizācijas process kulturālo valstu iekārtu ir pārveidojis tā, ka par valdošo valsts tipu ir kļuvusi demokrātiska republika.¹⁸

Veimāras konstitūcija saturēja tos pamatprincipus, kuri atbilda tā vēsturiskā brīža vajadzībām Latvijā. To netieši apstiprina vēsturnieks Ādolfs Šilde norādot, ka vismazāk pārrunu Satversmes sapulcē prasīja Satversmes pirmie četri panti.¹⁹

Par galveno iemeslu Veimāras konstitūcijas izvēlei par Latvijas Republikas Satversmes pamatu var uzskatīt to, ka Veimāras konstitūcija bija pēckara konstitūcija ar jaunām, progresīvām demokrātiskām idejām²⁰. Laikā, kad tapa Latvijas Republikas Satversme, *Veimāras konstitūcija tika uzskatīta par vienu no*

¹⁵ Dišlers K. Demokrātiskas valsts iekārtas pamati. (Ievads konstitucionālās tiesībās). Rīga: „A.Gulbja apgāds”, 1931, 179.lpp

¹⁶ Turpat, 15.lpp

¹⁷ Turpat, 15.lpp

¹⁸ Dišlers K. Latvijas valsts varas orgāni un viņu funkcijas. Rīga: „Tiesu namu aģentūra”, 2004, 4.lpp.

¹⁹ Šilde Ā. Latvijas vēsture. 1914.-1940., Daugava, 1976, 350.lpp.

²⁰ Zvaigzne-Lapsa I. Ko Latvijai nozīmēja Veimāras konstitūcija? Neatkarīgā Cīņa. 11.08.1994.

*pilnīgākajām demokrātiskajām konstitūcijām*²¹, tas bija viens no pašiem jaunākajiem un modernākajiem paraugiem.²²

Veimāras konstitūcijas kā Satversmes parauga izvēles pamatojumu noteica ne tikai tas, ka Veimāras konstitūcija saturēja tos tiesiskuma un demokrātijas principus, kas bija tuvi un saprotami Latvijas politiķiem, bet vēl jo vairāk apstākļi, ka Veimāras konstitūcijā šie principi bija vienkārši, saprotami un izsmeļoši noformulēti. Satversmes izstrādātājiem tos atlika tikai pārrakstīt.

2. Latvijas tautas vēsturiskā saikne ar Vācijas tiesībām.

Pamatojumu tam, ka Veimāras konstitūcija tika ņemta par pamatu Latvijas Republikas Satversmei, var atrast vēsturiskajā tiesību doktrīnā. Kā norāda profesors Jānis Lazdiņš, tad vēsturiskās tiesību skolas doktrīna pilnībā sakrita ar latviešu tautas alkām pēc brīvības un valstiskas vienotības.²³

Saskaņā ar vēsturisko tiesību doktrīnu tautas tiesiskā apziņa kā tautas kultūras sastāvdaļa veidojas un attīstās vienlaicīgi ar pašu tautu. Zūdot tautas identitātei, atmirst arī tās tiesības. Tiesības ir tikai tautas gara (apziņas) izstarojums. Tas nozīmē, ka tauta pieņems tikai tās tiesības, kas atbildīs tautas tiesiskai apziņai.²⁴ Likumdevējam pēc būtības ir tikai jāietērpj rakstiskā formā tā tiesību norma, kura saturiski jau ir noformulējusies tautas tiesiskā apziņā.

Vēsturiskā tiesību skola ļoti plaši piemēroja salīdzinošās tiesības. Tiesības tika pētītas nesaraujamā saistībā ar tautas kultūras ģenēzi un evolūciju, jo saskaņā ar doktrīnu tiesības bija viens no tautas kultūru veidojošiem elementiem.²⁵ Latviešu tautas kultūras vērtību veidošanās procesā vislielākā ietekme bija tieši Vācijai. Arī profesors Jānis Lazdiņš, uzsverot Vācijas lielo ietekmi uz latviešu tiesisko apziņu, norāda, ka Latvijas tauta gadsimtu gaitā ir akceptējusi romiešu-ģermāņu privāttiesības kā savas.²⁶

Vācijas lielā ietekme uz Latvijas kultūru un Latvijas atrašanās Vācijas tiesību telpā noteica to, ka Veimāras konstitūcija pēc sava gara, satura un uzbūves bija visatbilstošākā Latvijai. Veimāras konstitūcija atbilda latviešu tautas garam vēsturiskās tiesību skolas izpratnē.

Tā kā vācieši Satversmes sapulcē bija tikai 6 (4% no visiem pārstāvjiem)²⁷, nav pamata uzskatīt, ka vācieši tieši ietekmējuši Veimāras konstitūcijas izvēli par piemēru Latvijas Satversmei, taču ciešās vēsturiskās saistības loma ir neapstrīdama.

3. Vācu valodas ietekme.

Tam, ka par piemēru Satversmei tika ņemta Veimāras konstitūcija, ir arī tīri pragmatisks iemesls – valoda. Līdz II Pasaules karam Latvijas Republikas

²¹ Kornvels R.D. Pasaules vēsture divdesmitajā gadsimtā. Rīga: „Zvaigzne ABC”, 1996, 45. lpp.

²² Antonevičs M. Satversmes noslēpumi. Lauku Avīze 20.11.1996.

²³ Lazdiņš, J. Vēsturiskā tiesību skola un Latvija. Latvijas Universitātes raksti, 703.sējums. Juridiskā zinātne, 2006, 23.lpp.

²⁴ Turpat, 23.lpp.

²⁵ Turpat, 23.lpp.

²⁶ turpat, 34.lpp.

²⁷ Pēc tautības no 150 ievēlētajiem deputātiem 132 jeb 88% bija latvieši, 8 jeb 5,33% - ebreji, 6 jeb 4% - vācieši, 4 jeb 2,67% - krievi (no apvienotā poļu saraksta ievēlētais deputāts bija latvietis). Wikipedia. Satversmes sapulce. http://lv.wikipedia.org/wiki/Satversmes_sapulce (aplūkots 10.05.2007.)

teritorijā pamatvalodas bija latviešu, krievu un vācu. Arī Saeimā pirmās republikas laikā lietoja šīs trīs valodas.²⁸ Mūsdienās ir redzams, cik ļoti Latvijas tiesību attīstību ietekmē valodas, kuras pārvaldām. Mēs ņemam piemērus no to valstu pieredzes, kuru pieredzi netraucē pārņemt valodu barjeras. Ja šobrīd dominē angļu valoda un pamatā tiek analizēti tiesību materiāli, doktrīna, literatūra, kas pieejama angļu valodā, tad pēc I Pasaules kara šāda svarīga vieta Latvijā bija vācu valodai.

Vēsturniece I.Kreituse uzskata, ka svarīga loma tieši Veimāras konstitūcijas izvēlei par Latvijas Republikas Satversmes paraugu ir kultūrvēsturiskiem un sociāliem apstākļiem – Vācija kā mūžīgais kaimiņš, baltvācu lielā ietekme Latvijas sabiedrībā, vācu partija, vācu valoda kā Saeimā lietotā valoda. Visi šie apstākļi iespaidoja Satversmes pieņemšanu, kas būtisku kompromisu rezultātā izveidoja klasiskas parlamentāras republikas modeli, kas Eiropā nemaz nav tik izplatīts, taču bija piemērotākais Latvijas videi un nacionālajam sastāvam.²⁹

IV. Satversmes izstrādes process Veimāras konstitūcijas ideju gaismā

1920.gada 5.maijā Satversmes sapulce izveidoja komisiju Satversmes izstrādāšanai. Par tās priekšsēdētāju kļuva sociāldemokrāts Mārgers Skujenieks. Komisija tika sadalīta divās apakškomisijās, pirmajai uzņemoties izstrādāt Satversmes I daļu par valsts iekārtas pamatprincipiem un otrajai – Satversmes II daļu par pilsoņu tiesībām un pienākumiem. Projektus apsprieda trīs lasījumos attiecīgajā apakškomisijā un trīs lasījumos kopējā komisijā.³⁰

Satversmes I daļu Sapulce sāka apspriest 1921.gada 20.septembrī. Satversmes I daļa tika pieņemta, 5 balsīm atturoties.

Satversmes II daļas apspriede sākās 1922.gada 17.janvārī. Ar Satversmes II daļu tika paredzēts nokārtot attiecības starp valsti un tās pilsoņiem. Satversmes II daļas pieņemšanas nepieciešamību viens no Satversmes sapulces komisijas referentiem A.Kuršinskis pamatoja šādi: „Šī II daļa grib dot I daļai to demokrātisko saturu, bez kura I daļa zaudē daudz no savas nozīmes, jo skaidri redzams, ja mums nebūs pilsoņu, kuriem ir pilsoņu tiesības, ja mūsu pilsoņu vairākums paliks bez šīm tiesībām, tad mūsu pilsoņi arī nespēs izmantot, tālāk uzbūvēt un uzturēt to valsts iekārtu, kas atzīmēta mūsu Satversmes I daļā.”³¹

Taču šādam pamatojumam kategoriski nepiekrita sociāldemokrāti mazinieki. Tā, A.Petrevics aicināja izturēties pret pilsoņu tiesību deklarāciju ar „lielu kritiku”, jo pat tādās valstīs, kā Francija un Anglija, pilsoņu tiesības reālajā dzīvē netiek ievērotas, kaut arī ir deklarētas vairākus simtus gadus. A.Petrevics arī norādīja uz to, ka II daļā „ir ļoti daudz pelavu un pārāk maz graudu”³² un ka tā „bez tukšas solīšanas nedod nekā”³³.

²⁸ Kreituse I. Klasisks Latvijas modelis. Latvijas Vēstnesis. 18.08.2006.

²⁹ Kreituse I. Klasisks Latvijas modelis. Latvijas Vēstnesis. 18.08.2006.

³⁰ Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammu izvilks (1920-1922). Latvijas Republikas Satversmes projekta apspriešana un apstiprināšana. Kompaktdisks. [B.v.]: TNA, 2006.

³¹ Turpat, 494. lpp.

³² Turpat, 499. lpp.

³³ Turpat, 499. lpp.

A.Petrevica viedoklim par to, ka Satversmes II daļai lielā mērā ir tikai deklarācijas raksturs pievienojās arī bezpartejiskais A.Bergs. Taču šāda Satversmes II daļas niecināšana pati izpelnījās kritiku. Tā, pirmās apakškomisijas vadītājs, sociāldemokrāts F.Cielēns aicināja nevis skatīt jautājumu par II daļas nepieciešamību, bet censties konkretizēt II daļu, padarīt to bagātāku ar tiem graudiem, par kuriem runāja A.Petrevics. Pēc F.Cielēna domām, II daļa ir tik pat svarīga kā I daļa, lai to nostiprinātu Satversmē, pretējā gadījumā arī I daļas noteikumus varētu izteikt vienkāršos likumos.

1922.gada 5.aprīlī, balsojot par Satversmes II daļas pieņemšanu trešajā lasījumā, tika nodotas 62 balsis par un 62 pret balsis, 6 atturējās. Pēc Satversmes sapulces kārtības ruļļa atturējušās balsis pieskaitīja „pret” balsīm, kādēļ II daļas pieņemšanai nesanāca vairākums. Jāsaka, ka negribēti, jo pret pašām fundamentālajām pilsoņu tiesībām neviens nebija, strīdus grozījās tikai ap atsevišķiem pantiem.³⁴

Pēc Satversmes sapulces locekļu viedokļa, par Satversmes paraugu tika ņemta Veimāras konstitūcija. To apliecina šādi Satversmes sapulces locekļu vārdi. Tā, K.Irbe norādīja uz to, ka no Vācijas konstitūcijas „galvenā kārtā ir visi šie likuma panti izņemti”³⁵. Savukārt J.Purgalis pievērsa uzmanību tam, ka „vairākkārt še aizrādīts, ka mūsu Satversmes otrā daļā atspoguļojas daudz noteikumu, kuri atrodas Vācijas konstitūcijā. Tas ir jāatzīst. Visas šīs brīvības, tiesības, visas politiskās prasības ir pa lielākai daļai pārņemtas no Vācijas konstitūcijas.”³⁶

Arī 6.Saeimas komisijas Satversmes II daļas projekta par cilvēktiesībām izstrādei konsultants V.Cielava atzina to, ka „Iznākumā pilsoņtiesības Satversmē netika nostiprinātas pat tajā apjomā, kādā tās figurēja Veimāras konstitūcijā, kas Satversmes otrajai daļai bija ņemta par paraugu.”³⁷ Uz Veimāras konstitūcijas izvēli Satversmes II daļas paraugam norāda arī V.Blūzma, rakstot, ka „[k]aut arī sastādot Satversmes 2.daļas likumprojektu, tā autori lielākoties vadījušies pēc Vācijas Veimāras konstitūcijas (1919.g.) otrās daļas, par ko liecina ne tikai pantu izkārtojums, bet arī normas un to formulējums, kas dažbrīd vienkārši pārtulkoti no attiecīgā Vācijas avota, tomēr jāatzīst, ka Latvijas Satversmes 2.daļas likumprojekts kvalitātes ziņā atpalika no attiecīgās Veimāras konstitūcijas daļas, jo tajā tika atmests dalījums nodaļās atbilstoši cilvēka un pilsoņu tiesību klasifikācijai. Likumprojektā netika pieminētas arī vairākas svarīgas pilsoņu tiesības un pienākumi, piemēram, tiesības uz valsts amatu ieņemšanu vai arī pienākums maksāt valsts nodokļus, kas fiksētas Veimāras konstitūcijā”³⁸.

Apspriežot Satversmes noteikumu variantus, vairākkārtīgi tika veikti salīdzinājumi ar Veimāras konstitūciju. Skanēja tas šādi: „Es atsaukšos uz vācu konstitūciju, kur arī līdzīgā veidā...”³⁹, „...būtu jāpieņem tas tāpat, kā tas ir Vācijas

³⁴ Šilde Ā. Pirmā republika. Rīga: „Elpa”, 1993, 241.lpp

³⁵ Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammu izvilks (1920-1922). Latvijas Republikas Satversmes projekta apspriešana un apstiprināšana. Kompaktdisks. – [B.v.]: TNA, 2006, 926.lpp.

³⁶ Turpat, 594.lpp.

³⁷ Turpat, 6.lpp.

³⁸ Latvijas tiesību vēsture (1914.-2000.). D.A.Lēbera redakcijā. Rīga: „Fonds Latvijas Vēsture”, 2000, 167.lpp

³⁹ Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammu izvilks (1920-1922). Latvijas Republikas Satversmes projekta apspriešana un apstiprināšana. Kompaktdisks. [B.v.]: TNA, 2006, 276.lpp.

konstitūcijā”⁴⁰, „Vācijas konstitūcijā mēs varētu meklēt attiecīgu atbildi...”⁴¹, „Vācu konstitūcijā nav tādu vārdu...”⁴², „Vācijas konstitūcija nosaka...”⁴³, „...nekā Vācijas konstitūcijā”⁴⁴.

Jāatzīmē arī tas, ka Satversmes sapulces locekļi ne tikai ņēma vērā Veimāras konstitūciju, bet vispār skatījās virzienā uz Vāciju vairāk, nekā uz citām valstīm. Tā Satversmes sapulces stenogrammās Vācija tika minēta 186 reizes, savukārt Anglija – 149, Amerikas Savienotās Valstis – 140, Francija – 128, Šveice – 65. Taču, salīdzinājumā ar Vāciju, atsaukšanās uz citām valstīm tomēr nebija tik pozitīva. Tā, piemēram, V.Dermanis norādīja uz to, ka „Ziemeļamerikas Savienotās Valstīs ir tas, ko krieviski apzīmē ar vārdiem „mrakobesi””⁴⁵. Arī A.Bergs norādīja uz to, ka „nebija jāpastājas pie Francijas likuma no 1875.gada, bet drīzāk vajadzēja ņemt Vācijas konstitūciju, kura nupat kā radīta”⁴⁶.

Taču jānorāda arī uz to, ka sapulce, izstrādājot Satversmes noteikumus, vadījās nevis no tā, lai pārrakstītu tos no citu valstu konstitūcijām, pat no Veimāras konstitūcijas, bet no tā, lai šie noteikumi atbilstu moderno valstu, it īpaši Vācijas, paraugam, protams, ievērojot Latvijas īpatnības.

Tika konstatēts, ka Latvija atrodas līdzīgā stāvoklī ar Vāciju, kad pēdējā savulaik pieņēma savu konstitūciju. Tā, pirmkārt, tika atzīts, ka „Satversmes darbam kā priekšnotikums ir Krievijas un Vācijas revolūcijas, kā arī tie lieli notikumi Eiropas kara laukos, kas satrieca lielo Krieviju un lielo Vāciju. Tikai pēc tam, kad šīs impērijas bija sabrukušas, tikai tad mēs varējām nonākt no vienas puses pie neatkarīgas un no otras pie demokrātiskas Latvijas valsts.”⁴⁷ Otrkārt, tika ņemts vērā tas, ka „Latvijā notiek tāds pats lūzums politiskā un saimnieciskā dzīvē, kā tas noticis Vācijā. (..) Lūzums starp veco iekārtu un tagadējo...”⁴⁸. Treškārt, tika atzīts, ka „mums būtu jāņem paraugs nevis no tādas zemes, kur konstitūcija ievadīta ar reliģiskiem vārdiem, bet no modernām konstitūcijām: te ir Vācijas, Ungārijas un Čehoslovākijas konstitūcijas.”⁴⁹

Stājoties pie valsts pamatlikuma izstrādāšanas Satversmes sapulces locekļi apzinājās to, ka viņi izpilda savu svarīgāko uzdevumu, jo noteic valsts iekārtu „ilgam laikam, varbūt daudzām paaudzēm”⁵⁰.

V. Satversmes teksts - Veimāras konstitūcijas attāla kopija

Šī darba autori arī uzskata, ka salīdzinājums ar Veimāras konstitūcijas tekstu⁵¹ pamatā jābalsta nevis uz Satversmes sapulces apstiprināto Satversmes

⁴⁰ Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammu izvilkums (1920-1922). Latvijas Republikas Satversmes projekta apspriešana un apstiprināšana. Kompaktdisks. [B.v.]: TNA, 2006, 629.lpp.

⁴¹ Turpat, 651.lpp.

⁴² Turpat, 651.lpp.

⁴³ Turpat, 651.lpp.

⁴⁴ Turpat, 710.lpp.

⁴⁵ Turpat, 147.lpp.

⁴⁶ Turpat, 414.lpp.

⁴⁷ Turpat, 23.lpp.

⁴⁸ Turpat, 517.lpp.

⁴⁹ Turpat, 148.lpp.

⁵⁰ Turpat, 1.lpp.

tekstu, kurš satur Satversmes sapulces dalībnieku ierosinātos un Satversmes sapulces pieņemtus grozījumus un papildinājumus Satversmes sākotnējā projektā, bet gan Satversmes sākotnējo projekta tekstu, kas apstiprināts Satversmes sapulces 1. lasījumā⁵² (turpmāk saukts arī Satversmes projekts).

Veimāras konstitūcijas teksta un Satversmes projekta salīdzinājumu var veikt no vairāku aspektu viedokļa:

- pirmkārt, no saturiskā (burtiskā) abu šo dokumentu tekstu salīdzinājuma;
- otrkārt, no principu viedokļa, kuri iestrādāti un uz kuriem balstīti abi dokumenti;
- treškārt, no atsevišķu tiesību institūtu esamības šajos dokumentos.

Pirmkārt, Veimāras konstitūcija un Satversmes projekts no saturiskā viedokļa nav identiski dokumenti, uz ko norāda jau vien tas, ka pantu skaits ir dažāds (181 pret 86) un dokumentu teksta apjoms ievērojami atšķiras.

Taču nevar neņemt vērā, ka atsevišķas nodaļas un pantu formulējumi ir lielā mērā līdzīgi vai gandrīz identiski. Piemēram, **Veimāras konstitūcijas preambula un 1. - 3. panti ar Satversmes projekta preambulu un 1.-4. pantiem**, kas attiecas uz valsts iekārtas vispārīgiem noteikumiem, ir lielā mērā līdzīgi, un proti:

Veimāras konstitūcija	Satversmes projekts
Vācijas tauta , apvienota tās ciltīs un iedvesmota ar vēlmi atjaunot un stiprināt tās valsti brīvībā un taisnīgumā, nodrošināt mieru iekšēji un ārēji un veicināt sociālo progresu, pieņēma šo konstitūciju.	Latvijas tauta savā brīvi vēlētā Satversmes sapulcē ir nolēmusi sev sekojošu valsts Satversmi:
Pirmā daļa Valsts sastāvs un atbildība	I. daļa
Pirmā nodaļa: Valsts un zemes	1. nodaļa Vispārīgi noteikumi
1. pants Vācijas valsts ir republika. Valsts vara pieder tautai.	1. Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika.
	2. Latvijas valsts suverēnā vara pieder Latvijas tautai.
2. pants Valsts teritorija sastāv no Vācijas zemju teritorijām. Citas teritorijas var tikt iekļautas valstī, ja to iedzīvotāji vēlas, izmantojot tās pašnoteikšanās tiesības.	3. Latvijas valsts teritoriju sastāda Vidzeme, Latgale, Kurzeme un Zemgale starptautiskos līgumos noteiktās robežās.

⁵¹ Izmantotā teksta avots: http://www.zum.de/psm/weimar/weimar_vve.php (aplūkots 10.05.2007.)

⁵² Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammu izvilks (1920-1922). Latvijas Republikas Satversmes projekta apspriešana un apstiprināšana. Kompaktdisks. 1. pielikums. [B.v.]: TNA, 2006.

<p>3. pants Valsts krāsas ir melns-sarkans-zelts. Tirdzniecības karogs ir melns-balts-sarkans ar valsts krāsām augšējā iekšējā stūrī.</p>	<p>4. Latvijas valsts karogs ir sarkans ar baltu svītru.</p>
---	---

Saistībā ar augstāk norādītajā tabulā esošām atšķirībām starp Veimāras konstitūcijas un Satversmes projekta preambulu jānorāda, ka šīs atšķirības ir vienīgi šķietamas, jo Veimāras konstitūcijas 181. pants satur līdzīgu noteikumu, kāds ir Satversmes projekta preambulā, bet iztrūkst Veimāras konstitūcijas preambulā, nosakot, ka “Vācijas tauta ar tās nacionālās sapulces palīdzību ir pieņēmusi un apstiprinājusi šo konstitūciju”, kas zināmā veidā dublē preambulā norādīto, ka “Vācijas tauta (...) pieņēma šo konstitūciju”. Arī tas, ka Satversmes projekta 1. pantā esošie vārdi “demokrātiska neatkarīga republika” nav burtiski ietverti Veimāras konstitūcijas 1. panta 1. daļā, ir šķietama atšķirība, jo līdzīgu saturu atspoguļo Veimāras konstitūcijas preambulā norādītais par “vēlmi atjaunot un stiprināt tās valsti brīvībā un taisnīgumā”, kas ietver norādi uz demokrātiskas valsts principa nostiprināšanu konstitūcijas tekstā.

Kā norāda K. Vanags, Satversmes preambula – „šīs Satversmes deklaratīvais ievads uzrakstīts pēc Veimāras satversmes pēdējā, 181.panta, tālab arī mūsu Satversmes ievadā izpalikusi atsauce uz tautas pašnoteikšanās tiesībām, kas bija tiesiskais pamats latvju tautas vēsturiskai cīņai dēļ valstiskas patstāvības.”⁵³

Līdzīga ir arī uzbūve. Veimāras konstitūcija sastāv no divām galvenajām daļām: pirmajā daļā noteikta valsts uzbūve un uzdevumi, bet otrā daļā detalizēti reglamentēti pilsoņu pamatpienākumi un tiesības⁵⁴. Izvērtējot Satversmes projektu var konstatēt, ka sākotnēji arī bija izstrādātas divas daļas, kaut gan otrā daļa – Pamatnoteikumi par pilsoņu tiesībām un pienākumiem – palika nepieņemta.

Līdz ar to šādas tekstuālas sakritības saistībā ar veselu konstitūcijas nodaļu norāda uz to, ka Satversmes pirmavots ir bijis tieši Veimāras konstitūcija, no kuras šī nodaļa aizgūta. Tas, ka Satversmes sapulces sēdē M. Skujenieks norādīja, ka Satversmes sapulces komisija, izstrādājot Satversmes projektu, “*pieturējās galvenā kārtā pie jau pastāvošām mūsu valsts triju gadu laikā pārbaudītām normām*”⁵⁵, norāda uz to, ka šie aizguvumi no Veimāras konstitūcijas varēja atbilst Latvijas tiesiskajai situācijai.

Kaut gan pastāv virkne atšķirīgu tiesību institūtu⁵⁶, taču tie neietekmē Veimāras konstitūcijas un Satversmes projekta līdzīgo raksturu. Tai pat laikā Satversmes projektam bija daudz vairāk līdzību ar Veimāras konstitūciju nekā Satversmes tekstam, kuru pieņēma Satversmes sapulce, piemēram, līdzīgi kā Vācijas prezidentu arī Latvijas prezidentu ievēlēja tauta (Satversmes projekta 34.

⁵³ Vanags K. Latvijas valsts Satversme. Valka: „L.Rumaka apgāds”, 1948. Pārspiests Rīga: „Taurus”, 1990, 11.lpp.

⁵⁴ Skujenieks K. Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammu izvilcums (1920-1922). Latvijas Republikas Satversmes projekta apspriešana un apstiprināšana [Kompaktdisks]. [B.v.]: TNA, 2006, 3. lpp.

⁵⁵ Turpat, 6. lpp.

⁵⁶ Piemēram, Vācija ir federāla valsts (Veimāras konstitūcijas 5. pants un tālākie 1. daļas 1. apakšnodaļas panti), kamēr Latvija – unitāra, Reihstāgu (Vācijas parlamentu) ievēlēja uz četriem gadiem (Veimāras konstitūcijas 23. pants), Saeimu – uz trijiem gadiem (Satversmes projekta 9. pants), Reihstāga vēlēšanās varēja piedalīties jebkurš 20 gadus sasniedzis pilsonis (Veimāras konstitūcijas 22. pants), Saeimas vēlēšanās – no 21 gada (Satversmes projekta 7. pants), u.tml.

pants), kaut gan nevis uz 7 gadiem, kā Vācijā (Veimāras konstitūcijas 43. pants), bet gan uz 5 gadiem.

Jāatzīmē, ka, salīdzinot Satversmes projektu ar Šveices 1874. gada konstitūciju⁵⁷, uz kuru norādīts kā uz vienu no Satversmes paraugiem (skat. augstāk) un kuru atsevišķi referenti Satversmes sapulcē nodēvēja par “priekšzīmīgu” konstitūciju⁵⁸, var konstatēt, ka šie abi dokumenti savā starpā būtiski atšķiras, jo atšķirīga ir Šveices konstitūcijas struktūra un institūtu saturs. Šveices preambulā ir atsauce uz Dievu, kuras nav Satversmē, kaut gan atsevišķi referenti Satversmes sapulcē ierosināja ietvert atsauci uz Dievu kā tas ir, piemēram, Šveicē⁵⁹. Šveices konstitūcijas 1. nodaļa sastāv no 70 pantiem un regulē Šveices Konfederācijas kompetenci federālā līmenī un tiesiskās attiecības ar kantoniem, kamēr 2. nodaļa (123 panti) – attiecas uz atsevišķām federāla līmeņa institūcijām kā Federālā sapulce (asambleja), kas sastāv no divām padomēm (Nacionālā padome un Valstu padome), Federālā padome, kuru vada Prezidents (taču Prezidents ir izpildvaras augstākā amatpersona⁶⁰), Federālais kanclers, kas izpilda sekretāra pienākumus, un Federālā tiesa. Tādēļ, ņemot vērā šos atšķirīgos tiesību institūtus un konstitūcijas uzbūvi, Šveices 1874. gada konstitūcija, kas bija spēkā Satversmes sapulces laikā, nevar tikt uzskatīta par Satversmes projekta paraugu atšķirībā no Veimāras konstitūcijas. Kaut gan iespējams atsevišķas līdzības pastāv, piemēram, tautas referendums, kas atrodams Šveices konstitūcijā⁶¹.

Otrkārt, Satversmē ir atspoguļoti Veimāras konstitūcijas **demokrātiskuma pamatprincipi**. Ņemot vērā to, ka Satversmes projekta un Veimāras konstitūcijas 1. pants satur līdzīgu formulējumu, bet no Satversmes 1. panta “izriet virkne tiesiskas valsts principu, tostarp arī valsts varas dalīšanas princips”⁶², “tostarp arī taisnīguma un tiesiskuma princips”⁶³, pie tam vispārējais taisnīguma princips ir “tiesību idejas galvenais avots”⁶⁴, jāsecina, ka šie principi aizgūti tieši no Veimāras konstitūcijas, bet nevis radušies patstāvīgi.

⁵⁷ www.servat.unibe.ch/law/icl/sz01000_.html http://www.servat.unibe.ch/law/icl/sz01000_.html
http://www.servat.unibe.ch/law/icl/sz01000_.html (aplūkots 14.05.2007.)

⁵⁸ Dzelzītis K. Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammu izvilkums (1920-1922). Latvijas Republikas Satversmes projekta apspriešana un apstiprināšana [Kompaktdisks]. [B.v.]: TNA, 2006, 211.lpp.

⁵⁹ Trasuns F. 141. lpp., Purgalis J. Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammu izvilkums (1920-1922). Latvijas Republikas Satversmes projekta apspriešana un apstiprināšana [Kompaktdisks]. [B.v.]: TNA, 2006, 151. lpp.

⁶⁰ Kā norādījis F. Cielēns Satversmes sapulces 1921. gada 21. septembra sēdē, “[i]r mazas valstis, kuras ļoti labi iztieks bez atsevišķiem prezidentiem. Tāda ir, piemēram, Šveice, un dažas citas” (Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammu izvilkums (1920-1922). Latvijas Republikas Satversmes projekta apspriešana un apstiprināšana [Kompaktdisks]. [B.v.]: Turpat, 27. lpp.), un Latvijai Valsts prezidenta institūts “nav vajadzīgs” (Turpat, 28. lpp.). Sal.: Goldmanis J. (Turpat, 57. lpp.), Rainis (Turpat, 116. lpp.), Bergs A. (Turpat, 346. lpp.). Kā var redzēt no pieņemtā Satversmes teksta, Satversmes sapulce šim ierosinājumam nesekoja un atstāja Satversmē Valsts prezidenta institūtu.

⁶¹ Purgalis J. Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammu izvilkums (1920-1922). Latvijas Republikas Satversmes projekta apspriešana un apstiprināšana [Kompaktdisks]. [B.v.]: TNA, 2006, 129. - 130. lpp.

⁶² Satversmes tiesas 2006. gada 20. decembra sprieduma lietā “Par Prokuratūras likuma 1. panta pirmās daļas, 4. panta pirmās daļas, 6. panta trešās daļas, 22. panta un 50. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 58., 82., 86. un 90. pantam” 6.1. punkts. Latvijas Vēstnesis, 28.12.2006., Nr.206.

⁶³ Satversmes tiesas 2007. gada 11. aprīļa sprieduma lietā “Par likuma “Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” 22.panta ceturtās daļas otrā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.pantam” 12. punkts. Latvijas Vēstnesis, 17.04.2007., Nr.62.

⁶⁴ Levits E. Par tiesiskās vienlīdzības principu. Latvijas Vēstnesis, 08.05.2003. Nr.68 (2833).

Pie tam gan Veimāras konstitūcija, gan Satversmes projekts paredzēja vēlēšanu tiesību kārtību noteikt likumos, kuri savukārt neparedzēja procentu barjeru partijām iekļūšanai parlamentā, kas veicināja Saeimas sadrumstalotību. Kā secināja Satversmes tiesa, “pirmo četru saeimu pārmērīgā sadrumstalotība apgrūtināja vai pat padarīja neiespējamu parlamenta normālu, efektīvu funkcionēšanu un bija viens no Latvijas parlamentārās sistēmas likvidēšanas iemesliem”⁶⁵. Līdzīga situācija bija izveidojusies Veimāras republikā, jo “galvenais Veimāras konstitucionālās sistēmas valstiski tiesiskais vājums” bija tas, ka “parlaments partejiski sadrumstalojas daudzās grupās un grupiņās, kas kaitē lemtspējīgu valdību izveidošanai”⁶⁶. Tādējādi, Satversmē paredzētā Saeimas vēlēšanu sistēma ir balstīta uz Veimāras konstitūcijā ietvertajiem principiem.

Šo iemeslu dēļ pamatoti literatūrā norādīts uz to, ka Satversmes principi un normas ir pārņemtas tieši no Veimāras konstitūcijas, piemēram, “[a]rī Satversmes 29. un 30. pants pēc būtības ar atsevišķām izmaiņām ir pārņemts no Veimāras 1919. gada konstitūcijas”⁶⁷. Arī Satversmes 72.pantā ietvertajam institūtam “patiesām līdzīgu institūtu varam atrast Veimāras Konstitūcijas 73.pantā”, taču “Satversmes sapulce ir strādājusi radoši, Veimāras Konstitūcijas institūtu pielāgojot Satversmes sistēmai”⁶⁸.

Treškārt, sakrīt atsevišķi tiesību institūti, piemēram, **Valsts prezidenta institūts** un parlamenta institūts, kā arī vairums Satversmes projekta normu atkārtoti Veimāras konstitūcijas normas.

Salīdzinot Valsts prezidenta institūtu Veimāras konstitūcijā un Satversmes projektā, var nonākt pie šādiem secinājumiem:

1. saskaņā ar Veimāras konstitūcijas 41.pantu Valsts prezidentu ievēl uz 7 gadiem visa vācu tauta ar neierobežotām tiesībām atkārtotai ievēlēšanai. Veimāras konstitūcijas 44.pants noteic, ka Valsts prezidents vienlaicīgi nevar būt reihstāga loceklis. Satversmes projekta 34.pants nosaka, ka Valsts prezidentu ievēl tauta, kaut uz 5 gadiem, pie tam atbilstoši projekta 37.pantam viena un tā pati persona nevar ieņemt šo amatu ilgāk kā 10 gadus no vietas. Satversmes projekta 36.pants paredz līdzīgi kā Veimāras konstitūcijas 44.pants, ka Valsts prezidenta amats nav savienojams ar citu amatu. Ja Valsts prezidents ir Saeimas loceklis, tad viņam ir jānoliek Saeimas locekļa pilnvaras.

2. Veimāras konstitūcijas 42.pants paredz Valsts prezidenta zvērestu, bet 45.pants sniedz Valsts prezidentam plašas pilnvaras pārstāvēt valsti starptautiskajās attiecībās, akreditēt un pieņemt vēstniekus, ar reihstāga piekrišanu valsts vārdā noslēgt starptautiskus līgumus. Satversmes projekta 38.pants nosaka, ka tuvākajā Saeimas sēdē pēc ievēlēšanas Valsts prezidents, uzņemoties amata pienākumus, dod solījumu, turklāt abos dokumentos zvēresta teksts izstrādāts līdzīgi. K.Vanags norāda: „[Satversmes] 40.pantā minētais Valsts prezidenta

⁶⁵ Satversmes tiesas 2002. gada 23. septembra spriedums lietā “ Par Saeimas vēlēšanu likuma 38.panta pirmās daļas otrā teikuma atbilstību Satversmes 6., 8., 91. un 116.pantam”. Latvijas Vēstnesis, 24.09.2002. Nr.136

⁶⁶ Melkšis E. Mažoritārās un proporcionālās vēlēšanas. Latvijas Vēstnesis, pielikums Jurista vārds, 25.04.1997., Nr.9 (51).

⁶⁷ Pleps J. Satversmes 30. pants: kā grozīt? www.politika.lv/index.php?id=3285 (aplūkots 2007. gada 9. maijā)

⁶⁸ Pleps J. Satversmes 72.pants. Latvijas Vēstnesis, 20.03.2007. Nr.12 (465).

zvēresta teksts ir izstrādāts pēc Veimāras satversmes 42.panta. Trūkstot atsevišķai tiesai, kas *ex officio* vērstos pret satversmes pārkāpumiem, Valsts prezidents saskaņā ar doto zvērestu ir Satversmes sargs.”⁶⁹ Savukārt Satversmes projekta 39.pants paredz, ka Valsts prezidents reprezentē valsti starptautiski, ieceļ Latvijas, kā arī pieņem citu valstu diplomātiskos priekšstāvjus. Viņš izpilda Saeimas lēmumus par starptautisku līgumu ratificēšanu.

3. Veimāras konstitūcijas 47.pants noteic, ka Valsts prezidents ir bruņoto spēku pavēlnieks, 48.pants dod tiesības Valsts prezidentam pēc personīgā ieskata noteikt valstī ārkārtas stāvokli, 49.pants paredz Valsts prezidentam apžēlošanas tiesības⁷⁰, 25.pants Valsts prezidents var priekšlaicīgi atlaist reihstāgu un noteikt jaunas vēlēšanas, saskaņā ar 70.pantu Valsts prezidents izsludina likumus, 73.pants paredz, ja reihstāga pieņemto likumu Valsts prezidents noraida, to nodod visas tautas nobalsošanai.

Satversmes projekta 40.pants nosaka, Valsts Prezidentam ir padoti bruņotie spēki un kara laikam viņš ieceļ virspavēlnieku⁷¹. Satversmes projekta 68.pants paredz, ka Valsts Prezidents izsludina Saeimā pieņemtos likumus, bet 70.pants paredz, ka Valsts Prezidentam ir tiesība apturēt likuma publicēšanu uz diviem mēnešiem. Viņam likuma publicēšana ir jāaptur, ja to pieprasa ne mazāk kā viena trešā daļa Saeimas locekļu. Šādā kārtā apturētais likums nododams tautas nobalsošanai, ja to pieprasa ne mazāk kā viena desmitā daļa vēlētāju.

4. Veimāras konstitūcijas 50. pants nosaka, ka Valsts prezidenta rīkojumiem un pavēlēm ir jābūt kanclera vai attiecīgā ministra līdzparakstītiem. Atbildību uzņemas līdzparakstītājs. Līdzīgs ir Satversmes projekta 53.pants, kurš nosaka, ka Valsts Prezidents par savu darbību politisko atbildību nenes. Visiem valsts Prezidenta rīkojumiem jābūt līdzparakstītiem no ministru prezidenta puses vai attiecīgā ministra, kuri līdz ar to uzņemas visu atbildību par šiem rīkojumiem, izņemot 48.un 56.pantā paredzētos gadījumos.

Šo iemeslu dēļ pamatoti ir viedokļi, ka “*Satversmes 103. pants (...) nāk no savulaik nepieņemtās Satversmes 2. daļas, kurā tas, kā jau lielākā daļa Satversmes, pārrakstīts no 1919. gada Veimāras Konstitūcijas*”⁷², un “*Satversme lielā mērā ir balstīta uz 1919. gada Veimāras konstitūcijas pamata*”⁷³.

Kā uzskata tiesību zinātnieks K.Dišlers, Valsts prezidenta institūts ir pārņemts no Veimāras konstitūcijas. K.Dišlers raksta: „Tagad mums nav atsevišķa valsts prezidenta, viņa funkcijas sekmīgi pilda Satversmes sapulces prezidents un mūsu politiskais aparāts darbojas labi. Šķiet nebija iemesla šaubīties par to, ka Saeimas prezidents neizpildīs šīs funkcijas tikpat labi. Bet tad nāca Satversmes komisijas pieņemtais Latvijas Republikas Satversmes projekts *ar atsevišķa valsts*

⁶⁹ Vanags K. Latvijas valsts Satversme. Valka: „L.Rumaka apgāds”, 1948. Pārspiests Rīga: „Taurus”, 1990, 34.-35.lpp.

⁷⁰ Pretēji, kā tas ir noteikts Šveices konstitūcijā, kur šāda tiesība ir parlamentam, uz ko tika norādīts satversmes sapulces sēžu laikā (Cielēns F. Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammu izvilkums (1920-1922). Latvijas Republikas Satversmes projekta apspriešana un apstiprināšana [Kompaktdisks]. [B.v.]: TNA, 2006, 364. lpp.).

⁷¹ Kaut gan Satversmes sapulcē izskanēja viedokļi, ka “demokrātiskās konstitūcijās” bruņotie spēki nevar tikt pakļauti Valsts prezidentam, bet gan izpildvarai, kā tas ir, piemēram, Šveicē (Dzelzītis K. Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammu izvilkums (1920-1922). Latvijas Republikas Satversmes projekta apspriešana un apstiprināšana [Kompaktdisks]. [B.v.]: TNA, 2006, 356. lpp., 801.lpp.), taču šāds ierosinājums netika apstiprināts.

⁷² Pastars E., Pleps J. Kādēļ vēlētājam jāliedz satikt deputātu? www.politika.lv/index.php?id=4780 (aplūkots 2007.gada 9. maijā)

⁷³ Kaņeps A. Deputātu neaizskaramības institūts. Latvijas Vēstnesis, 25.07.2006., Nr.29 (432).

prezidenta amatu, nokopētu no Vācijas Federatīvās Republikas konstitūcijas. Varbūt tās lielās šķēpu laušanas ap prezidenta amatu nebūtu bijis, ja nebūtu bijis izvēlēts tik neizdevīgs paraugs prezidenta amatam.”⁷⁴

K.Dišlers uzskata par neloģisku un nedabīgu sistēmu, ka līdzās parlamentāram ministru kabinetam, kurš parlamentārā valstī ir augstākais izpildu varas orgāns, pastāvētu arī valsts prezidents kā aktīvs valsts valdīšanas orgāns, pie tam ar „stipru pamatu zem kājām, ko dod tautas ievēlēšana un politiska atbildība tautas priekšā. (...) „Var jau būt”, viņš raksta, „ka Vācijā - lielā federatīvā valstī, kura stāda plašus politiskus uzdevumus (no vāciešiem apdzīvoto zemju apvienošana, koloniju politika utt.), ir kāds nebūt politisks *raison d'être* arī priekš prezidenta, kā aktīva valsts varas orgāna, blakus parlamentāram ministru kabinetam. Latvijas politiskie apstākļi ir katrā ziņā gluži citādi, nekā Vācijā.”⁷⁵

„Zīmīgi, ka gandrīz visas jaunās Vācijas [zemju] satversmes valsts prezidenta amatu neparēdz, jo šajā amatā slēpjoties briesmas jaunām diktatūras iespējām”⁷⁶; šeit kā izņēmums minama tieši Veimāras konstitūcija.

Arī šodien, pēc 85 gadiem, Latvijas Republikā tikai ar nelieliem grozījumiem ir spēkā Satversme, kas tika pieņemta 1922.gada 15.februārī. Tātad arī šodien ir jūtama 1919.gada Veimāras konstitūcijas ietekme. To apliecina ieskats pielikumā esošajā tabulā.

VI. Secinājumi

Izdarīt secinājumu, ka Latvijas Republikas Satversmes pamats ir bijusi Vācijas Republikas 1919.gada Konstitūcija (Veimāras konstitūcija), ļauj šādi rakstā izteiktie argumenti:

1. Veimāras konstitūcijas izvēle Satversmes paraugam izrietēja no līdzīgās vēsturiskās un politiskās situācijas Vācijas Republikas un Latvijas Republikas veidošanās stadijā:

1.1. Vācijas Republikas un Latvijas Republikas valsts varas institūciju izveide tiek uzsākta ar priekšparlamenta izveidi (Vācijā – Tautas pilnvaroto padome, Latvijā – Latvijas Tautas padome);

1.2. vēlēšanu likuma pieņemšana (Vācijā - Tautas pilnvaroto padomes 1918.gada 29.novembra likums par konstitūciju izstrādājošas Nacionālās sapulces vēlēšanām, Latvijā – Tautas padomes 1919.gada 19.augusta „Likums par Satversmes sapulces vēlēšanām”);

1.3. tautas ievēlēta īpaša institūcija, kuras mērķis ir izstrādāt konstitūciju (Vācijā – 1919.gada 6.februārī sanāca Nacionālā sapulce (dažos avotos Vācijas Nacionālā Asambleja), Latvijā – 1920.gada 1.maijā sanāca Satversmes sapulce);

⁷⁴ Dišlers K. Dažas piezīmes pie Latvijas Republikas Satversmes projekta. (Tiešā likumdošana un Valsts prezidents). Latvijas Republikas Satversme. K.Dišlers. Raksti par Latvijas Republikas Satversmi. Rīga: „Tiesu namu aģentūra”, 1998, 24.lpp.

⁷⁵ Turpat, 25.lpp.

⁷⁶ Vanags K. Latvijas valsts Satversme. Valka: „L.Rumaka apgāds”, 1948. Pārspiests Rīga: „Taurus”, 1990, 33. lpp.

1.4. lai regulētu valstiskās attiecības valstī pirms konstitūcijas, Latvijā, līdzīgi kā Veimāras Republikā, tika pieņemti pagaidu konstitucionālie likumi: Veimāras Republikā „Likums par pagaidu valsts varu”, Latvijā „Deklarācija par Latvijas valsti” un „Latvijas valsts iekārtas pagaidu noteikumi”;

1.5. konstitūcijas izstrādes institūcijas ietvaros izveido speciālu komisiju konstitūcijas izstrādei (Vācijā – Nacionālās sapulces Konstitūcijas komisija, Latvijā – Satversmes Sapulces Satversmes komisija);

1.6. gan Nacionālajā sapulcē, gan Satversmes sapulcē bija plaši pārstāvēti sociāldemokrāti. Latvijas sociāldemokrātiem bija cieši sakari ar Vāciju, kas nodrošināja atvieglotu informācijas pieejamību un ideju apmaiņu ar jauno Vācijas Republiku. Par to liecina, piemēram, ļoti līdzīgie sociāldemokrātu argumenti konstitūcijas izstrādes sakarā (VNSDP brīdināja, ka nedrīkst pieļaut prezidentam neierobežotas pilnvaras, jo valsts prezidents bija uztverts kā sava veida „ķeizara aizvietotājs”. Latvijā sociāldemokrāti aizstāvēja principu, ka Valsts prezidentu ievēlē Saeima, jo uzskatīja, ka valsts prezidents idejiski ir monarha mantinieks).

Šīs līdzības liecina par to, ka Latvija ņēma piemēru no Vācijas Republikas ne tikai konstitūcijas izstrādes jomā, bet, pirmkārt, jau pašā valsts izveides procesā.

2. Satversmes izstrādes laikā Veimāras konstitūcija bija tā laika jaunākais, modernākais, progresīvākais konstitucionālā regulējuma paraugs. Veimāras konstitūcijā izvēlētais Vācijas kā republikas modelis atbilda Latvijas nacionālajām un valstiskuma rašanās idejām.

3. Vācijas (tai skaitā tiesību) vēsturiskā ietekme Latvijas teritorijā ar tās būtisko ietekmi uz latviešu tautas tiesisko apziņu ļāva pārņemt Veimāras konstitūcijas normas ne tikai formāli, bet arī paredzēt to iedzīvošanos.

4. Vācu valoda kā viena no darba valodām Satversmes sapulcē un kā plaši pārvaldīta valoda Latvijas Republikas Satversmes tapšanas laikā un vietā veicināja tieši Veimāras konstitūcijas izvēli par paraugu Satversmei.

5. Atbilstoši Satversmes Sapulces sanāksmju stenogrammām Satversmes Sapulces deputāti norāda uz Veimāras konstitūciju kā Satversmes paraugu, it īpaši Satversmes II daļas projektam.

6. Salīdzinot Veimāras konstitūciju un 1922.gadā pieņemto Satversmi secināms, ka Satversme nesatur cilvēka pamattiesības. Tai pat laikā Satversmes II daļas nepieņemšana nav apzināta atteikšanās no Veimāras konstitūcijas parauga, bet tās nepieņemšanas iemesls ir politiska rakstura domstarpības par atsevišķu tiesību saturu.

7. Satversmes projekts, kas tika iesniegts Satversmes sapulcei, pēc uzbūves ir lielā mērā līdzīgs Veimāras konstitūcijai, turklāt abi šie dokumenti satur ievērojamas līdzības no saturiskā viedokļa, kā arī no tajos ietvertajiem principiem un tiesību institūtiem.

Izmantotie avoti

1. M. Antonevičs. Satversmes noslēpumi. Lauku Avīze, 20.11.1996.
2. Bojārs J. Kāda būs Satversmes jaunā redakcija. <http://web30.deac.lv/index.php/print.php?id=3430> (aplūkots 2007.gada 9.maijā)
3. K.Dišlers. Dažas piezīmes pie Latvijas Republikas Satversmes projekta. (Tiešā likumdošana un Valsts prezidents). Latvijas Republikas Satversme. K.Dišlers. Raksti par Latvijas Republikas Satversmi. Rīga: „Tiesu namu aģentūra”, 1998.
4. Dišlers K. Latvijas valsts varas orgāni un viņu funkcijas. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.
5. Endziņš A. Eiropas Konstitūcijas līgums un Latvijas Republikas Satversme. Latvijas Vēstnesis, pielikums Jurista vārds, 12.10.2004., Nr.39 (344).
6. Kaņeps A. Deputātu neaizskaramības institūts. Latvijas Vēstnesis, 25.07.2006. Nr.29 (432).
7. Kolbs E., Veimāras republika, Rīga: Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 1997.
8. Kornvels R.D. Pasaules vēsture divdesmitajā gadsimtā. Rīga: Zvaigzne ABC, 1996.
9. Kreituse I. Klasisks Latvijas modelis. Latvijas Vēstnesis, 18.08.2006.
10. Latvijas tiesību vēsture (1914.-2000.). D.A.Lēbera redakcijā. Rīga: „Fonds Latvijas Vēsture”, 2000.
11. Latvijas vēsture 20.gadsimts, Rīga: Jumava, 2005.
12. Lazdiņš, J. Vēsturiskā tiesību skola un Latvija. Latvijas Universitātes raksti, 703.sējums. Juridiskā zinātne, 2006.
13. Levits E. Par tiesiskās vienlīdzības principu. Latvijas Vēstnesis, 08.05.2003., Nr.68 (2833).
14. Meļķis E. Mažoritārās un proporcionālās vēlēšanas. Latvijas Vēstnesis, pielikums Jurista vārds, 25.04.1997. Nr. 9 (51).
15. Pastars E., Pleps J. Kādēļ vēlētajam jāliedz satikt deputātu? www.politika.lv/index.php?id=4780 (aplūkots 2007.gada 9.maijā)
16. Pleps J. Satversmes 30. pants: kā grozīt? www.politika.lv/index.php?id=3285 (aplūkots 2007.gada 9.maijā)
17. Pleps J. Satversmes 72.pants. Latvijas Vēstnesis, 20.03.2007., nr. 12 (465).
18. Šilde Ā. Latvijas vēsture. 1914.-1940., Daugava, 1976.
19. Šilde Ā. Pirmā republika. Rīga: Elpa, 1993.
20. Vanags K. Latvijas valsts Satversme. Valka: L.Rumaka apgāds, 1948. Pārspiests Rīga: „Taurus”, 1990.
21. Zemrībo G. Vai Latvijai vajadzīga jauna Satversme. Latvijas Vēstnesis, pielikums Jurista vārds, 22.05.2001., Nr.15 (208).
22. Zemrībo G. Kurp eji, Latvijas Republika? Latvijas Vēstnesis, pielikums Jurista vārds, 13.08.1998. Nr.233/234 (1294/1295)).
23. Zvaigzne-Lapsa I. Ko Latvijai nozīmēja Veimāras konstitūcija? Neatkarīgā Cīņa. 11.08.1994.

24. Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammu izvilks (1920-1922). Latvijas Republikas Satversmes projekta apspriešana un apstiprināšana [Kompaktdisks]. [B.v.]: TNA, 2006.
25. Veimāras Konstitūcija. www.zum.de/psm/weimar/weimar_vve.php
26. Šveices Konstitūcija. www.servat.unibe.ch/law/icl/sz01000_.html
http://www.servat.unibe.ch/law/icl/sz01000_.html
http://www.servat.unibe.ch/law/icl/sz01000_.html (aplūkots 14.05.2007.)
27. Satversmes tiesas 2006. gada 20. decembra spriedums lietā “Par Prokuratūras likuma 1. panta pirmās daļas, 4. panta pirmās daļas, 6. panta trešās daļas, 22. panta un 50. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 58., 82., 86. un 90. pantam”. Latvijas Vēstnesis, 28.12.2006. Nr.206.
28. Satversmes tiesas 2007.gada 11.aprīļa spriedums lietā “Par likuma "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli" 22.panta ceturtās daļas otrā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.pantam”. Latvijas Vēstnesis, 17.04.2007., Nr.62.
29. Satversmes tiesas 2002. gada 23. septembra spriedums lietā “ Par Saeimas vēlēšanu likuma 38.panta pirmās daļas otrā teikuma atbilstību Satversmes 6., 8., 91. un 116.pantam”. Latvijas Vēstnesis, 24.09.2002., Nr.136

PIELIKUMS

Latvijas Republikas Satversmes grozījumi

1.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
2.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
3.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
4.pants	Ar 15.10.1998. likumu pants izteikts jaunā redakcijā
5.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
6.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
7.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
8.pants	Ar 27.10.1994. likumu pants izteikts jaunā redakcijā
9.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
10.pants	Ar 04.12.1997. likumu pants izteikts jaunā redakcijā
11.pants	Ar 04.12.1997. likumu pants izteikts jaunā redakcijā
12.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
13.pants	Ar 04.12.1997. likumu pants izteikts jaunā redakcijā
14.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
15.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
16.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
17.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
18.pants	Ar 30.04.2002. likumu pants izteikts jaunā redakcijā
19.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
20.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
21.pants	Ar 30.04.2002. likumu pants izteikts jaunā redakcijā
22.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
23.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
24.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
25.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
26.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
27.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
28.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas

29.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
30.pants	Ar 30.04.2002. likumu pants izteikts jaunā redakcijā
31.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
32.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
33.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
34.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
35.pants	Ar 04.12.1997. likumu pants izteikts jaunā redakcijā
36.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
37.pants	Ar 04.12.1997. likumu pants izteikts jaunā redakcijā
38.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
39.pants	Ar 04.12.1997. likumu pants izteikts jaunā redakcijā
40.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
41.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
42.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
43.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
44.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
45.pants	Ar 04.12.1997. likumu pants izteikts jaunā redakcijā
46.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
47.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
48.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
49.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
50.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
51.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
52.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
53.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
54.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
55.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
56.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
57.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
58.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
59.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
60.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
61.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
62.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
63.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
64.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
65.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
66.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
67.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
68.pants	Ar 08.05.2003. likumu pants izteikts jaunā redakcijā
69.pants	Ar 23.09.2004. likumu pants izteikts jaunā redakcijā
70.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
71.pants	Ar 23.09.2004. likumu pants izteikts jaunā redakcijā
72.pants	Ar 23.09.2004. likumu pants izteikts jaunā redakcijā
73.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
74.pants	Ar 21.03.1933. likumu pants izteikts jaunā redakcijā
75.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
76.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
77.pants	Ar 15.10.1998. likumu pants izteikts jaunā redakcijā
78.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
79.pants	Ar 08.05.2003. likumu pants izteikts jaunā redakcijā

80.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
81.pants	Ar 04.12.1997. likumu pants izteikts jaunā redakcijā
82.pants	Ar 15.10.1998. likumu pants izteikts jaunā redakcijā
83.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
84.pants	Ar 04.12.1997. likumu pants izteikts jaunā redakcijā
85.pants	Ar 05.06.1996. likumu pants izteikts jaunā redakcijā
86.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
87.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
88.pants	Nav grozīts no tā pieņemšanas dienas
89.pants	
90.pants	
91.pants	
92.pants	
93.pants	
94.pants	Salīdziniet ar Satversmes II daļas redakcijas ar 3.lasījumā pieņemtajiem labojumiem 90.pantu, arī Konstitucionālā likuma ⁷⁷ 1., 3., 15.pantu
95.pants	
96.pants	Salīdziniet ar Satversmes II daļas redakcijas ar 3.lasījumā pieņemtajiem labojumiem 92., 93.pantu, arī Konstitucionālā likuma 16., 15.pantu
97.pants	Salīdziniet ar Satversmes II daļas redakcijas ar 3.lasījumā pieņemtajiem labojumiem 95.pantu, arī Konstitucionālā likuma 6., 7., 28., 29.pantu
98.pants	Salīdziniet ar Satversmes II daļas redakcijas ar 3.lasījumā pieņemtajiem labojumiem 95.pantu, arī Konstitucionālā likuma 6., 7., 28., 29.pantu
99.pants	Salīdziniet ar Satversmes II daļas redakcijas ar 3.lasījumā pieņemtajiem labojumiem 109., 110., 111.pantu, arī Konstitucionālā likuma 31., 35.pantu
100.pants	Salīdziniet ar Satversmes II daļas redakcijas ar 3.lasījumā pieņemtajiem labojumiem 94.pantu, arī Konstitucionālā likuma 15.panta 6.daļu, 30. pantu
101.pants	Salīdziniet ar Satversmes II daļas redakcijas ar 3.lasījumā pieņemtajiem labojumiem 115.pantu, arī Konstitucionālā likuma 40., 41.pantu
102.pants	Salīdziniet ar Satversmes II daļas redakcijas ar 3.lasījumā pieņemtajiem labojumiem 98., 102.pantu, arī Konstitucionālā likuma 31., 35.pantu
103.pants	Salīdziniet ar Satversmes II daļas redakcijas ar 3.lasījumā pieņemtajiem labojumiem 97.pantu, arī Konstitucionālā likuma 32.pantu
104.pants	Salīdziniet ar Satversmes II daļas redakcijas ar 3.lasījumā pieņemtajiem labojumiem 115.pantu, arī Konstitucionālā likuma 40., 41.pantu
105.pants	Salīdziniet ar Satversmes II daļas redakcijas ar 3.lasījumā pieņemtajiem labojumiem 101.pantu, arī Konstitucionālā likuma 3., 21.pantu
106.pants	Salīdziniet ar Satversmes II daļas redakcijas ar 3.lasījumā pieņemtajiem labojumiem 105.pantu, arī Konstitucionālā likuma 19.panta 3.daļu, 23., 24., 25., 33.pantu
107.pants	Salīdziniet ar Satversmes II daļas redakcijas ar 3.lasījumā pieņemtajiem labojumiem 105.pantu, arī Konstitucionālā likuma 19.panta 3.daļu, 23., 24., 25., 33.pantu
108.pants	Salīdziniet ar Satversmes II daļas redakcijas ar 3.lasījumā pieņemtajiem labojumiem 104.pantu, arī Konstitucionālā likuma 26.pantu
109.pants	
110.pants	Salīdziniet ar Satversmes II daļas redakcijas ar 3.lasījumā pieņemtajiem labojumiem 114.pantu, arī Konstitucionālā likuma 36.pantu
111.pants	

⁷⁷ Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi: LR konstitucionālais likums. *Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs*, 1992.gada 30.janvāris, nr.4. (Turpmāk tekstā – Konstitucionālais likums).

112.pants	Salīdziniet ar Satversmes II daļas redakcijas ar 3.lasījumā pieņemtajiem labojumiem 107., 108.pantu, arī Konstitucionālā likuma 38., 39., 40.pantu
113.pants	Salīdziniet ar Satversmes II daļas redakcijas ar 3.lasījumā pieņemtajiem labojumiem 106.pantu, arī Konstitucionālā likuma 33., 43.pantu
114.pants	Salīdziniet ar Satversmes II daļas redakcijas ar 3.lasījumā pieņemtajiem labojumiem 115., 116.pantu, arī Konstitucionālā likuma 40., 41.pantu
115.pants	
116.pants	Salīdziniet ar Satversmes II daļas redakcijas ar 3.lasījumā pieņemtajiem labojumiem 109., 117.pantu, arī Konstitucionālā likuma 35., 44.pantu